

PLAINER ZSUZSA

1848 emlékezete egy helyi társadalomban Nagyvárad, 1998. március 15.

A következő tanulmány az 1998. március 15-i nagyváradai ünnepségek összehasonlító elemzésével foglalkozik. Az elemzés empirikus háttérrel egy, az ünnepségsorozattal foglalkozó esettanulmány képezi, amely a megemlékezések résztvevő megfigyelésére, valamint a szervezőkkel és résztvevőkkel készült interjúkra épül. Ez az esettanulmány Feischmidt Margit kérésére készült, és egy nagyobb projekt része, amely a forradalom 150. évfordulójának emlékeztetvállalkozásait hasonlítja össze (Feischmidt-Brubaker: *Az emlékezés politikája: az 1848-as forradalmak 150 éves évfordulója Magyarországon, Romániában és Szlovákiában*. in: Replika 1999/37, pp. 57-67). Miért fontos mégis ez a tanulmány, amely egy átfogóbb elemzés egyetlen részlete? Az említett összehasonlító elemzés szerzői a március 15-i emlékeztetvállalkozások regionális tipológiáját állítják fel. A szerzők szerint a romániai magyar megemlékezések úgy tartalmi jegyeiket, mint hangulati jellegüket tekintve különböznek a magyarországiaktól: a magyarországi 48-as reprezentációkban az ünnep univerzális jellege dominál, március 15-ike az európai integráció kísérlete, emlékezete pedig az „európaiság” történeti igazolása, ezzel szemben az erdélyi ideáltípusban a partikuláris jegyek hangsúlyosak: a magyar forradalmat ünneplik.

Egy helyi társadalomra március 15. reprezentációja kapcsán azonban árnyalnunk kell a fenti tipológiát: ha a nagyváradai ünnepségek kapcsán 48 emlékezetének ideáltípusos modelljét akarnánk megalkotni, ennek a modellnek nem a magyar forradalom reprezentációja lenne a legfontosabb eleme, hiszen

az ünnepségeken 48 partikuláris jegyei is jelen vannak. A nagyváradi ünnepségek nagyrésze egyrészt az ünnep lehetőségét, az etnikai jegyek nyilvános tereken történő felmutatásának esélyeit jeleníti meg, másrészt, és tanulmányunk szempontjából ez sokkal fontosabb, ezeken az ünnepségeken 48 emlékezete kapcsán a saját etnikai csoport különböző reprezentációi versengenek egymással. Jelen tanulmány témaválasztását akkor érthetjük meg, ha ezt a versengést, amely nem szerepel az összehasonlító elemzésben, olyan folyamatként értékeljük, amelyet Biró Zoltán a romániai magyar társadalom talán legfontosabb jellegzetességének nevez. Biró szerint ugyanis a romániai magyar társadalmat, amely bár különböző magatartásformák, társadalmi gyakorlatok és identitástípusok együttese, a nemzetiségi elit nyilvános diskurzusaiban egyetlen, homogénnek látszó „romániai magyarság”-ként jelenít me. (Biró, 1993/12). 48 különböző reprezentációinak ténye, illetve a reprezentációk versengése azt igazolja, hogy a romániai magyar társadalmat homogén entitásként reprezentálni meglehetősen problematikus (lásd. Varga Gábor és Tőkés László konfrontációját) vagy egyenesen lehetetlen (ezt példázza a Diákszövetség rendezvénye). Jelen tanulmány célja tehát értelmezni március 15. emlékezetének különböző reprezentációit és azok versenyét.

Emlékezet, történelem, identitás

Az ünnepségsorozat elemzésének elméleti kiindulópontja az a felfogás, amely az emlékezetet, így a történelmi emlékezetet is, társadalmi konstrukciónak tekinti: az emlékezet csoportfüggő, azaz a különböző társadalmi csoportok más-más módon viszonyulnak múltjukhoz. Ugyanakkor az emlékezet rekonstruktív természetű is, azaz a csoportspecifikus múltképeket mindig a jelen szempontjai alakítják (Assmann, 1999). A történelmi emlékezetet, pontosabban a nemzeti múlt emlékezetét a (politikai) hatalomhoz való kötődése különíti el az emlékezet egyéb formáitól. A nemzeti múlt emlékezetének szakosodott hordozói vannak: a politikai-etnikai elit különböző csoportjai a múlt felelevenítése által kijelölik a közösségi emlékezet tárgyait, azt, amire emlékezni kell, valamint azt a módot, ahogyan emlékezni kell rájuk (Peter Burke, 1989). A múlt életben tartásának célja tehát olyan közösségek (emlékezetközösségek, Nora, 1993) létrehozása és szimbolikus újratemtése, amelyek hasonló jelentésekkel látják el közös – nemzeti – múltjukat. A történelmi emlé-

kezet megszilárdításához hordozók kellene, emlékhelyek, azaz *liex de memoir*-ok (Nora, 1993). Az emlékezet helyeit az elitcsoportok tudatos szelekció által jelölik ki, akaratlagosan illesztve össze a nemzeti múlt gyakran szervesen össze nem illő elemeit: az Ópusztaszeren végzett ásások nem igazolják azt a feltételezést, amelyre támaszkodva az Emlékparkot létrehozták, azaz nem bizonyítható, hogy valóban ezen a helyen lett volna az első országgyűlés. Ennek ellenére a Feszty-körkép Ópusztaszerre helyezésével nemzeti szentéllé alakítják az Emlékparkot (Gyáni, 2000). A múlt elemeinek szelekciója és kombinációja természetesen nem véletlenszerű: a megemlékezéseket szervező elitcsoportok a nemzeti történelem eseményeire támaszkodva az emlékezetközösségnek olyan reprezentációját próbálják megteremteni, amelyben az általuk képviselt politikai hatalom igazolttá és érvényessé, azaz legitimé válik. A múlt reprezentációi tehát a jelen politikai-ideológiai törekvéseit artikulálják, így a nemzeti ünnep tulajdonképpen szimbolikus küzdőtér, ahol a szervezők, azaz a különböző ideológiai beállítódású etnikai-politikai elitcsoportok versengenek a legitimitásért, amelyet a közösség és az elitcsoport számára is igyekeznek nyilvánvalóvá tenni (Hobsbawm-Ranger, 1983; valamint Sturkin, 1987, idézi K.Olick-Robbins, 1999). A történelmi emlékezet hatalmi vonzataira utalva az emlékezetvállalkozások fogalmát a megemlékezések szinonimájaként használjuk. Noha az emlékezetvállalkozások identitáspolitikák is egyben, ez nem jelenti azt, hogy a nemzeti identitásnak a történelem lenne az egyetlen hordozója, ahogy az sem igaz, hogy a történelmi emlékezetvállalkozások korlátlanul és sikeresen tudnák alakítani a közösségi identitást. Jó példa erre a kutatási terv azon kijelentése, amelyet a terepmunka is igazolt: Nagyváradon a fiatalság (tizen-huszon-harmincévesek) csak igen kis számban jelentek meg az ünnepségeken. Az etnikai elit reprezentációt ezért a „lenti társadalom” március 15-képevel is össze kell vetnünk, ha tudni szeretnénk, mennyire voltak „hatásosak” a különböző etnikai elitcsoportok identitáspolitikái.

A történelmi emlékezet fentebb vázolt sajátosságai indokoltá teszik, hogy az emlékezetvállalkozások alkalmával elhangzott beszédek, illetve rituális cselekvéseket diskurzusoknak tekintsük. Diskurzusok alatt olyan nyelvi formákat (szövegeket), illetve rituális cselekvéseket (pl. koszorúzás) értünk, amelyekeken keresztül egy társadalmi vagy etnikai csoport önmagáról szóló tudását jeleníti meg. De a diskurzus fogalma nemcsak a szociokulturális tudás nyelvi, tárgyi, vagy különböző társadalmi gyakorlatokon keresztül történő reprezentációjára vonatkozik, hanem ezen tudás előállításá-

ra is, tehát azokat a szimbolikus és politikai mechanizmusokat jelenti, amelyek valamely társadalom szociokulturális szókinccsét teremtik meg (Niedermüller, 2000). A diskurzus sajátossága, hogy „szimbolikus terében a politikai és társadalmi rend különböző elképzelései csapnak össze. A politikai és társadalmi mozgalmak a diskurzus által teremtett szimbolikus arénában igyekeznek azokat a saját, az új társadalmi renddel kapcsolatos koncepciókat és elképzeléseket elterjeszteni és meghonosítani, amelyek mind a társadalmi cselekvést, mind pedig a társadalomnak a saját magáról alkotott felfogását befolyásolják és irányítják.” (Niedermüller, 2000: pp. 95). Tanulmányunkban egy helyi társadalom március 15. emlékezetére vonatkozó diskurzusainak kulturális logikáját igyekszünk feltárni és értelmezni, tehát a különböző társadalmi csoportok (úgy az elit, mint a „lenti társadalom”, azaz a társadalom azon része, amely nem tartozik az etnikai elithez) március 15. kapcsán kirajzolódó önképét.

Március 15-e emlékezete Nagyváradon

Nagyváradon csakúgy, mint Erdély többi településén 1990 óta ünneplik hivatalosan és nagyobb nyilvánosság bevonásával március 15-ét. A nagyváradi emlékezetvállalkozásokat minden évben a helyi RMDSZ és a történelmi egyházak szervezik. A megemlékezések „gerince” a nyílt tereken történő koszorúzás. Az első, 1990-es megemlékezésen még nincs ünnepi beszéd vagy szónoklat, a hangulat ünnepélyes és megindító. A rituális forgatókönyvet ekkor még az emlékezetközösség is alakíthatja: az egyik emlékhelyen a koszorúk elhelyezése után a tömeg a *Távolból-t* éneklé, a következő évektől már ez is része lesz a forgatókönyvnek, az éneklés felkérésre történik. Az emlékhelyek nagyrészt is 90-ben jelölik ki: Rulikowsky Kazimir emlékművét a városi temetőben, Bálcescu és Szacsvey Imre szobrát. Kazimir Rulikowsky az orosz hadsereg lengyel származású tisztje, aki 48-ban áttáll a magyar csapatok oldalára, majd Nagyváradon végzik ki. Szacsvey Imre a mostani Bihar megyéből származó országgyűlési képviselő, a Kosuth-kormány tagja, a forradalomban ő fogalmazza meg a Habsburg-ház trónfosztását követelő kiáltványt, ezért őt is kivézik. Az emlékhelyek kijelölésében az etnikai elitcsoportok a helyi magyar társadalom emlékezetére támaszkodnak: Rulikowsky emlékműve előtt a magyar lakosság évtizedek óta minden november elsején gyertyát gyújt, a 70-es, 80-as években a gyer-

tyagyújtás a politikai hatalom elleni szimbolikus tiltakozást jelenti. Szacs vay szobrát is évtizedek óta őrz i a helyi társadalmi emlékezet, a román lakosság nagyrésze is tudja, kit ábrázol a szobor. A rituális forgatókönyv 1993-94-re nyeri el későbbi formáját. 93-ban a szervezők új emlékhelyet állítanak: Petőfi szobrát az 50-es években állították fel a költőről elnevezett parkban, amely a 80-as években is megőrizte nevét, de a szobor 10-15 év múlva eltűnik onnan, és csak 1991-ben találunk rá egy tyúkólban. A koszorúzási ünnepe s ékeken ekkor már rendszeressé válik az ünnepi szónoklat (rendszerint a szervező intézmények képviselői beszélnek), a vers és az ének. A *Távolból-t* 93 óta a Petőfi szobornál énekl ik, Szacs vaynál pedig a *Kossuth-nótát*. Rulikowsky emlékművé-nél 93-óta a lengyel követség képviselői is tisztelegnek, ettől az évtől válik rendszeressé, hogy a koszorúkat a református gimnázium Bocskay-ruhás diákjai viszik.

A 98-as emlékezetvállalkozások különlegessége, hogy a forradalom 150. évfordulója alkalmából kibővítették a hagyományos forgatókönyvet, így került az ünnepi programba „az 1848-as forradalom és szabadságharc nyolc Nagyváradon eltemetett hőse emlékének szentelt sírkert felavatása” (idézet a hivatalos programból), amely rendezvényt a történelmi egyházak szervezték. A 60-as évek végén a város helyi közigazgatása felszámolta a „magyar”-ként számontartott Olaszi temetőt. A 90-es években az egykori temető helyén a református egyház kezdeményezésére (református) templom építése kezdődött. A 150. évforduló alkalmából az épülő református templom mellett sírkertet avatnak, ahová a forradalom Váradon eltemetett áldozatainak földi maradványait helyezték vissza, hiszen a 48-as honvédek at eredetileg az egykori Olaszi temetőben helyezték örök nyugalomra. A másik újdonság, hogy Rulikowsky síremlékénél emléktáblát is avatnak, és az avatóünnepségre Lengyelország bukaresti nagykövétét is meghívják. A megyei RMDSZ-elnökkel készített interjúból az is kiderül, az ünnepe s éke szervezői már 90 óta évente felkér ik a lengyel diplomáciát, hogy Lengyelország ismerje el magáénak az emlékművet, de erre 1998-ig nem érkezett pozitív visszajelzés. A rituális forgatókönyv bővítését a kerek évforduló indokolja – mondja az RMDSZ elnöke egy, a kutatás során készült interjúban. Az új emlékezethely kijelölése azonban nem bizonyult tartósnak, a 98 utáni években kikerül a forgatókönyvből. A 89-es megemlékezése s szervezésében az emlékezetvállalkozások történetében először a Diákszövetség is részt vehet.

A 98-as emlékezetvállalkozás a nemzeti tudás szociokulturális szó-kincsenek előállítására szempontjából is meghatározó. Az ünnepi szónoklatokban tükröződő legitimációs igényt az a sajátos politikai kontextus magyarázza, amely a forradalom 150. évfordulójának időszakát jellemezte. Mint tudjuk, az 1996-os romániai parlamenti választásokon a demokratikusnak tartott politikai erők szereztek többséget, és az új kormánykoalíciónak az RMDSZ is tagja lett. Ez a lépés nemcsak azért érdekes, mert 1996-ig nem volt precedens arra, hogy a román kormányban a magyar kisebbség politikai képviselője is részt vegyen, hanem azért is, mert ebben az új helyzetben a kisebbség identifikációs stratégiái elveszítik érvényességüket: a kisebbségi identitás addig működő sémái szerint a román közösség idegen és ellenséges csoport, a közösség védelmét az etnikai határok sorozatos ki- és újratérmeleése biztosíthatja (lásd. erről Biró, 1998.). Egy társadalomtudományi megközelítésben a kormányváltás jelentősége, hogy megkérdőjelezi az etnikai/nemzetiségi identitás azon alapelemét, amelynek értelmében a „románokkal” nem lehet és nem szabad alkut kötni (Biró, 1998.). Ráadásul a március 15-i ünnepségek idejére sokasodnak az új kormány politikai inkompetenciájára utaló jelek, sőt az ünnepségsorozat után nem sokkal lemond a Ciorbea-kormány, így az RMDSZ előzmények nélküli és a nemzeti kisebbség által ambivalensen fogadott gesztusa most méginkább igazolásra szorul. Ugyanakkor a kormányban való részvétel társadalomtudományi szempontból legfontosabb hozadéka, hogy a lenti társadalom számára nyilvánvalóvá teszi, hogy a nemzeti/kisebbségi identitásról lehet (és kell is) alkudozni, az etnikai elitcsoportok számára pedig (bárhogyan is vélekedjenek a kormányváltásról) azt, hogy szükséges valamilyen legitimáció. A nagyvárosi elitcsoportok összecsapásai különösen intenzívek, hiszen a megye akkori RMDSZ elnöke az ünnepségeket követő napokban kormányzati tisztséget vállalt, míg az ünnepségek egyik társszervezőjeként számon tartott református egyház püspöke, Tőkés László (akiről köztudott, hogy határozottan ellenezte a kormánybalépést) szinte minden ünnepi helyszínen beszédet mondott.

A megemlékezéseket a szemléletesség kedvéért nagyrészt az eredeti időrendi sorrendben fogom bemutatni, és értelmezni a fontosabb részeket. Így az első két helyszín kapcsán az ünnep néhány reprezentációja kerül bemutatásra, a későbbiekben pedig újabb reprezentációk (és a mögöttük húzódó hatalmi-legitimációs igények) értelmezése mellett ezek versengése lesz érdekes.

Sírkertavatás: a helyreállítás diskurzusa

Mint mondtuk, a forradalom 150. évfordulója alkalmából kibővítették a hagyományos forgatókönyvet, az egykori Olaszi temetőben sírkertet avatnak. A helyszín kijelölése az egykori „magyar” tér restaurációja, hiszen az Olaszi temetőt az államkommunizmus korszakának helyi közigazgatása számolta fel, feltételezhetően etnopolitikai megfontolásból. Az ünnepség rituális forgatókönyve (úgy az énekek, mint a nyilvános beszédek) a helyreállításnak nevezett diskurzustípus sajátosságait tükrözik vagy, a református püspök beszédében, éppen ezt tagadják (Niedermüller, 2000). A helyreállítás a posztkommunista nemzeti diskurzusok sajátos szervezőelve, lényege pedig az, hogy a szocializmus „meghamisította a történelmet”, azaz olyan történelemképet-olvasatot alakított ki, amelyet a társadalom nem tudott „igaznak” és érvényesnek elfogadni. A helyreállítás lényege, hogy az államkommunizmus elmúltával vissza kell állítani az események eredeti szemantikai hangsúlyait, azaz marginalizálni kell az államkommunizmus által kedvelt narratívákat, és központba kell állítani az addig marginalizáltakat. A helyreállítás a romániai magyar társadalom jellegzetes identitásépítő stratégiája, ugyanis a 90-es évektől kezdődően az etnikai elit „új” homotrópikus (földrajzi és társadalmi) tereket sajátít ki a közösség számára: iskolák, kulturális intézmények stb. A terek kiválasztása a két háború közötti, vagy a 40-es, 60-as években már létező minták alapján történik. Olyan tereket vesznek birtokba, és olyan etnikai intézményeket alapítanak újra, amelyek egyszer már léteztek: EME, EMKE, magyar tannyelvű líceumok stb. A restaurációs folyamat lényege az etnikai határok újratemetése, azaz meghúzni a romániai magyar társadalom fizikai és szimbolikus határait (Biró, 1998.). A katolikus püspök ünnepi beszéde a helyreállítás elvének¹ diskurzív megjelenítése: a szónok elmeséli, hogyan számolták fel „erőszakosan” a temetőt, hogyan mentette meg a nemzeti közösség történelmében fontos szerepet játszó hősök földi maradványait, melyeket most újra temetnek. A helyreállítás értelme és értéke, hogy az „igazi” nemzetiségi történelemnek nyilvánosságot lehet teremteni, amely egyúttal a közösség státusát is revidálja: a helyi magyar társadalom a nyilvános térben is megjelenítheti szimbólumait, emlékezhet saját történelmére egy olyan város nyilvános és forgalmas pontján (a rendezvény helyszínén), amelyben etnikai részaránya szerint jelentős kisebbségben van (hiszen Nagyváradon a magyar lakosság

részaránya kb. 20%). A helyreállítás diskurzusa azt fogalmazza meg a szimbolikus szférában, hogy az államkommunizmus óta megváltoztak a közönség létesélyei. Az ünnepség rituális forgatókönyvének más elemei (a Himnusz, a Szózat valamint a Nabucco Rabszolgakórusának eléneklése) a szabad ünneplés lehetőségét emelik ki.

A református püspök ünnepi beszéde a helyreállítással szemben a kontinuitás tényét fogalmazza meg: a politikai-társadalmi környezet semmit sem változott, hiszen a sírokat a „zsarnokság” semmisítette meg, „amely zsarnokság azóta sem szűnt meg”.

48 emlékezetének partikuláris jegyei

Az ünnepség következő helyszíne Rulikowsky sírja. Ahogy azt az előzőekben már elmondtuk, 1998-ban Rulikowsky síremlékénél emléktáblát is avatnak, és, noha az első nyilvános március 15. óta évente felkérik a lengyel diplomáciát, Lengyelország ismerje el magáénak az emlékhelyet, a lengyel nagykövet csak 1998-ban jelenik meg először az ünnepségeken. A folyamatos felkérés azt igazolja, hogy az első nyilvános ünnepségek megrendezése óta igény van arra, hogy az etnikai elit olyan 48-reprezentációt hozzon létre, amelynek értelmében március 15. emlékezetében elvileg a magyaron kívül más etnikum is osztozhat, még akkor is, ha a lengyelek nem a helyi társadalom tagjai. Ugyanakkor azt sem szabad elfelejtenünk, hogy Rulikowsky emlékműve a helyi *magyar* társadalom emlékhelye, amelyet már a 80-as években megjelölt a kollektív emlékezet, és így került be ez a *liex de memoir* 48 emlékhelyei közé. Feltételezhető, hogy az ünnepi beszédek is az emlékhely jellegzetességeihez, Rulikowsky figurájához kell alakítaniuk, ezért ezekben a beszédekben a szónokok a megbékélés gondolatát hangsúlyozzák, melyet a 48-as forradalom legfontosabb tanulságának kell tekintenünk.

48 emlékezete mint a történelem nacionalizációja – a társadalom egyneműként való reprezentációjának nehézségei

A következő ünnepi helyszínen, Szacsavay Imre szobránál az ünnepi szónokok által képviselt ideológiák történeti igazolása, valamint a lenti társadalom támogatásának megszerzésére tett kísérlet lesz az érdekes. A konfrontáció bemutatására két ünnepi beszéd fontosabb gondolatait elemez-

zük, elsőként a helyi RMDSZ elnökét, aki a Markó Béla névvel fémjelzett ideológiai csoportosulás tagja, majd Tőkés László ünnepi szónoklatát, aki egyházfőként az ünnepségek társrendezője volt.

Varga Gábor beszédében 48 „minden magyar”, ugyanakkor a modernizáció, az európai integráció ünnepe is:

[Március 15-e] az a nap, amely által egy elmaradott, ismeretlen, félázsiai viszonyok között tengődő régió egyszeriben az európai haladás élharcosává vált, ... a polgári intézmények következetes védelmezőjévé. Minden bizonnyal állíthatjuk, ma is időszerű a márciusi ifjak 150 évvel ezelőtti szellemisége: itt az idő, most vagy soha! (Nem véletlen, hogy ugyanezeket a szavakat találjuk Andrei Mureşanu Ébredj román a harcra ...-soraiban, Románia jelenlegi himnuszában. ... Embertpróbáló idöket élünk, de rajtunk múlik, hogy sikerül-e otthonunkat visszahelyezni Európába, ahova lélekben mindig is tartozott.

Március 15. tehát nemcsak az etnikai közösség, hanem a régió (tehát a régióban élő etnikai közösségek) ünnepe, hiszen 48 mind a magyar kisebbség, mind a román többség számára azonos történelmi-politikai kontextust teremtett, így március 15. emlékezetében elvileg a román nemzet is osztozhat. A Nemzeti dal, a március 15-i ünnepségek kedvelt szimbóluma, és a román himnusz sorainak egymás mellé helyezése 48 márciusa és a jelen politikai kontextusának analógiájára hívja fel a figyelmet: „most vagy soha” a kormányprogram ismeretében nyeri el igazi értelmét, amely csakúgy mint 150 évvel ezelött olyan reformokat sürget, melyek célja „Európához”, azaz a gazdagnak és civilizáltnak tudott Nyugathoz való tartozás, ez pedig mindkét társadalom (a romániai magyar és a román) közös óhaja. A román himnusz és a nemzeti szimbólumként kanonizált magyar költő sorainak gondolati azonossága révén a beszélő a két párhuzamos társadalom együvértartozásának történelmi kontinuitását próbálja megteremteni. Az európai integráció 150 éves korábbi igénye történetileg is igazolja a jelen politikai törekvést, hiszen az a márciusi forradalomban már megfogalmazódott. Azonban az Európához való tartozás mindeddig „lelki”, azaz kulturális identitást jelentett, hiszen ahhoz, hogy tényleges eredménnyé váljon, a politikai mezőben kell artikulálnia, egy olyan szférában, amelynek az RMDSZ a kormányzati szereplés révén hangsúlyos szereplőjévé vált. Ugyanakkor az integráció olyan politikai cél, amely közös a romániai társadalmak számára.

Varga Gábor beszédének fenti részlete a nacionalizálás diskurzusának kulturális logikája szerint szerveződik: a nacionalizálás célja megteremteni az új politikai törekvések eredetmítoszait (Niedermüller, 2000), azaz történelmi példákon keresztül igazolni a jelen (politikai) célkitűzéseinek hagyományait, olyan történelemolvasatot hozni létre, amely szerint a jelenkori célok a mindenkori nemzeti közösség céljai is, így ezek megvalósítása a nemzeti közösség „évszázados” óhaját elégítik ki. A helyi RMDSZ-elnöknek a kormánybalépést, azaz a román társadalommal kötött alkut, a román-magyar „együvértartozást” kell a társadalom számára elfogadható módon megjelentenie, ezért (és erre) „használja” 48 partikuláris jegyeit.

...az előző években mi, romániai magyarok felemás körülmények között ünneptünk, sem rabon, sem szabadon. Mára a mindennapok nehézségei, az ár-emelkedések, a kormányban való sorozatos egyet nem értés, a múlt rendszer ördögi ténykedése ellenére a romániai magyarság nem veszette el jövőbe vetett hitét. Itt, ezen a földön, egy demokratikus Románia állampolgáiraiként. A hitet, hogy végül mégis otthonra találunk e hazában.

A beszéd következő részében a szónok – a katolikus püspökhöz hasonlóan – a közös ünnep lehetősége függvényében strukturálja a nemzeti közösség idejét: a múltban, amely valószínűleg az államkommunizmus időszakában, a nemzeti történelemre nem lehetett nagyobb nyilvánosság bevonásával emlékezni, de a jelenben „szabadon” lehet ünnepelni, azaz megváltoztak a közösségi lét esélyei. Az utolsó mondat, az „otthont a hazában” a 96-os választásokon az RMDSZ kampánymondata volt, amely az ünnepi beszédben a közösségről szóló narratíva záróakkordjaként azt hivatott kifejezni, hogy a nemzeti történelem helyreállítását, a közösségi lét perspektíváit az RMDSZ teremtette meg. A kormányzati szerepvállalás ambivalens megítélése miatt az RMDSZ-nek mint politikai csoportnak újra meg kell szereznie a lenti társadalom támogatását, ezért van szükség arra, hogy eddigi tevékenységét sikeresnek állítsa be.

Tőkés László beszédét több vonatkozásban is a fenti diskurzus „inverzének” tekinthetjük. Míg Varga Gábor 48 emlékezetét arra „használja”, hogy közös román-magyar reprezentációt teremtsen, Tőkés a regionalizmus és az európai integráció gondolatköre által a román és a magyar etnikumok szembenállását jeleníti meg. Mint tudjuk, a lengyel-magyar barátságának nincsenek igazán komoly történelmi vagy kulturális tradíciói, és ebből az kö-

vetkezik, hogy szónok által megjelölt román-magyar „testvériség”, valójában semleges viszony, amelyet a kollektív etnikai identitás nem tud jelentésekkel feltölteni (ahogy a lengyelek esetében sem).

Az a reményem, hogy egyszer olyan jó kapcsolatban leszünk a románokkal, mint a lengyelekkel, akikkel egy testvérek vagyunk. Ez is hozzátartozik a regionalizmusok Európájához, az európai integrációhoz.

Román testvéreinkkel is rendeznünk kell közös dolgainkat, mert különben nem találjuk meg a bejáratot Európába. Ez azonban inkább a többségen múlik, hiszen nyilvánvaló, hogy mi kisebbségi létünk foglyai vagyunk. A többségé a nagyobb felelősség.

48 emlékezete révén, az európaiság gondolatát használva egy tehetetlen kisebbség és egy intoleráns többség képe rajzolódik ki, szemben Varga Gábor beszédével, amelyben a közös felelősségvállalásra figyelmeztet, azaz olyan közösséget jelenít meg, amely maga alakítja sorsát (Rajtunk múlik), tehát nincs kiszolgáltatva a történelmi-politikai környezetének.

A pesti március szellemében elmondom itt is, hogy megoldásra vár a kommunista szellemben elkobzott egyházi és közösségi javak visszaszolgáltatása, az állami erőszakkal megszüntetett felekezeti oktatás helyreállítása, az állami magyar nyelvű felsőoktatás helyreállítása, a jogtalanul felszámolt kolozsvári magyar tudományegyetem jogai való visszahelyezése.

Március emlékezete a jelen politikai céljainak megfogalmazására tett kísérlet. A kisebbségi célok hosszú listája arra figyelmeztet, hogy az RMDSZ kormányzati szerepvállalása nem volt eredményes. Míg a román himnusz soraival való gondolati azonosság, de méginkább a „demokratikus Románia állampolgárai”-címke révén Varga Gábor szimbolikusan beilleszti a magyar kisebbséget az állam virtuális-fizikai határai közé, Tőkés beszédében a megoldásra váró etnikai problémák a kisebbség és az állam különállását hangsúlyozzák. Ha következetesen végiggondoljuk a felsoroltakat, a megemlékezés elveszíti legitimitását, hiszen nincs mit ünnepelni.

De a kerek évforduló szolgáljon alkalmul arra, hogy forradalmi szellemben nevezzük nevén a dolgokat! És ne nevezzük radikálisoknak azokat, akik csak valóságosak és igazságosak! Szegény Petőfit vagy Szacsvey Imrét ma szélsőségesnek neveznék, mint ahogy dívik felénk, hogy ha valaki nevén nevezi a dolgot, máris megbélyegezzük.

Március 15. emlékezete által a szónok „radikálisnak” tartott ideológiai-politikai beállítódását igazolja. 48 „hőseivel” való azonosulásának hangsúlyozása válaszút elé állítja kritikussait: ha elutasítják ideológiai beállítódását, a nemzeti múlt kanonizált figuráit is revideálniuk kell.

De ha csak sottogjuk, amit a háztetőről kellene mondani, a ravasz és okos diplomaták még a sottogásunkat is lehalkítják, és a végén nem lesz belőle egy sóhajnyi változás sem.

A politikai szerepvállalás – amelynek egyik formája a kormányzati részvétel – alkalmatlan arra, hogy valódi problémákat artikuláljon (következés-képpen arra sem képes, hogy érvényt szerezzen azoknak), és aki diplomáciai megoldásokhoz folyamodik, valójában nem is akarja a változást.

Összegezve a fenti értelmezéseket elmondhatjuk, hogy bár mindkét diskurzus ugyanolyan kulturális logika szerint épül fel (nacionalizálás, azaz a jelenkori politikai ideológiák történeti igazolása), a szónokok nemcsak különböző, de egymásnak ellentmondó tartalmak közvetítésére „használják” 48 emlékezetét: míg Varga Gábor elképzelésében 48 eseményeinek aktualitását a régióban élő népek közös (társadalmi) modernizációs igénye adja, Tőkés számára 48 az etnikai célok megfogalmazása révén kötődik a jelenhez. Míg Varga beszédében az etnikai céloknak diplomáciai úton kell érvényt szerezni, Tőkés elutasítja ezt a politikai stratégiát. Míg Varga kisebbség és állam, illetve kisebbség és többség együvértartozását szeretné igazolni, Tőkés e két kategória különállására hívja fel a figyelmet. Egy dolog azonban mindkét diskurzusban közös: a szónokok „a” romániai magyar társadalomról beszélnek, amelyet Varga „magyarság”, Tőkés a fenti részletekben pedig „mi”-ként nevez meg. Az ünnepegen elhangzott diskurzusok alapján természetesen túlzás lenne egyértelműen állítani, hogy a szónokok számára a romániai magyarság nem homogén és kollektív entitás, hanem különböző identitással rendelkező csoportok összessége, amelyeket egy, közös kategóriaként meg sem lehet nevezni-szólítani, az azonban világos, hogy a „mi”- diskurzusát érvek és ellenérvek ütköztetésével lehet megvalósítani, és ez „alternatív” diskurzusok létét feltételezi.

48 emlékezete mint a romániai magyar társadalom csoportspecifikus reprezentációja

A 98-as ünnepségek során azonban nem ez volt az egyetlen összecsapás. A következőkben egy másfajta versengést fogunk bemutatni a Petőfi szobor mellett rendezett ünnepi műsor és a nyíltszíni rendezvényeket lezáró fáklyás felvonulás kapcsán, mely rendezvényeket a Nagyvárad Diákszövetség szervezett. A versengés egyik célját a Diákszövetség akkori vezetőjével a kutatás során készített interjú egy részletének elemzése kapcsán határozhatjuk meg: az interjú előző részében már kiderült, hogy 1998-ban az ünnepségek szervezésére létrehozták a Varadinum kuratóriumot, amely a helyi RMDSZ, az EKE (a kulturális szervezetként bejegyzett Erdélyi Kárpát Egyesület) és az egyházak képviselőit tömöríti, az ifjúsági szervezeteket azonban nem hívták meg erre a fórumra. Az interjú további részletei szerint:

Az ifjúsági szervezetek mindig konfliktusban voltak az RMDSZ-szel. ... De az idén úgy történt, hogy én már jeleztem a Kuratóriumnak, hogy 15-én mi szeretnénk egy-két programot bevinni, de nagyon sok vitánk volt, néha már ott tartott az ember, hogy megőrül a sok vitától, mert rugalmatlanok voltak bizonyos szempontból. Félték. Adok egy konkrét példát: a fáklyás felvonulás. [azt mondták], hogy ezt nem lehet! provokáció! mi lesz ebből, románok, sajtó, kampány, minden! Nem lehet így! Elsősorban meg kell értsék a románok is, hogy március 15. nem Magyarország, hanem a magyarság ünnepe.

– Származott-e bármiféle konfliktus a helyi szervekkel a fáklyás felvonulás miatt, mondjuk a polgármesteri hivatallal?

– Nem, semmi. Abszolúte semmi, pedig ez a rendezvény a hivatalos szerveknek nem is volt jelezve, mert féltünk, hogy esetleg nem engedélyezik. Mondjuk annyit mondtak, hogy a tűzoltóknak azért szólnunk kellett volna.

A fenti részletből az derül ki, hogy a versengés (részint) a szimbolikus szféra dominanciájáért folyik: ki jelenítse meg a nemzeti közösséget ebben a szférában, és ez milyen szimbólumok által történjen, pontosabban milyen mértékben birtokolhatja a nyilvánosságot az ünnep alkalmával a magyar közösség?

Az ünnepi műsorban szereplő versek elemzése által megismerjük a versengés másik tétjét is: a program Petőfi *Magyar vagyok* c. versével kezdődik, és a *Nemzeti dal*-al folytatódik, „amit vártak”, mondja a diákvezető. A következő versek azonban élesen bírálják úgy az etnikai elitet,

mint a nemzeti közösséget: Szilágyi Domokos *Magyarok*, Petőfi *A szájhősök*,² Márai *Halotti Beszéd* c. verseiről van szó. Ez utóbbi, mint tudjuk, az emigrációról és asszimilációról szól, amely a romániai magyar társadalom „achilles-sarka”; a vers a *Szózat* (a március 15-i ünnepségek, sőt az etnikai identitást kifejező szimbólum) egyik sorát parafrázálva jeleníti meg a közösség eltűnését: „Az nem lehet, hogy annyi szív Nyugodj bele: lehet”. Ez a parafrázis nemcsak a *Szózatot* mint szöveget „semmisíti meg”, hanem az etnikai identitás kanonizált szimbólumait is. A versengés másik téje tehát érvényt szerezni egy másféle beszédmódnak, a „verseknek” illetve a „beolvasásnak” a „nagy beszédekkel” szemben („Ha én kiállok, és egy beszédben mondom el, olyan leszek mint ők” ... „szerettem volna beolvasni”), és mindenekelőtt érvényt szerezni a „versekkel” azonosuló korosztálynak, az ifjúságnak, aki évek óta hiányzik, vagy csak nagyon kis számban van jelen a március 15-i ünnepeken. Eddig, mondja a diákvezető, „nem volt alkalom az ifjúság számára, hogy az ünnepen megjeleníthesse saját érzelmeit”. A „beolvasás” tulajdonképpeni célja megtörni a szimbolikus szféra homogenitását, olyan rituális forgatókönyvet írni, amelynek nemcsak az a sajátossága, hogy különbözik az addig megszokottól, hanem az is, hogy egy jól meghatározható (társadalmi) csoportot, a fiatalságot próbálja megjeleníteni, illetve megszólítani. A „beolvasás” végső soron olyan társadalmat jelenít meg, amelynek tagjai nemcsak életkor szerint különülnek el – ez egy társadalom esetében természetes –, hanem a különböző korcsoportok különbözőképpen határozzák meg magukat a szimbolikus szférában, és talán a társadalmi térben is („az öregek kisajátították maguknak március 15-ikét. Hát március Petőfiről szól, az ifjúságról szól, nem a hosszú, hülye szónoklatokról!” – mondja a diákvezető az említett interjúban).

A másféle rituális forgatókönyv lényegi jegyét az interjú további részlete szemlélteti:

A fiatalság, ha elment ünnepelni, elment Petőfihez, és ott maradt a Szacsvainál rendezett ünnepség elején. Miközben a politikai szónoklatok mentek, nagyon sok fiatal kávézni ment, nem érdekel már senkit a nagy дума, tenni kell valamit. Ha megkérdezed, mi maradt meg az emberekben az ünnepről, senki nem tudná megmondani, hogy milyen beszédek hangzottak el, de azt tudnák, hogy volt egy fáklós felvonulás! Azt tudnák, hogy a Petőfi szobor mellett a fiatalok szépen énekeltek! És beolvastak!

Az említett fáklyás felvonulásra a nyílt tereken rendezett koszorúzási ünnepség záróakkordjaként került sor. A felvonulás egy helyi 48-as hagyomány újraélesztése: a századfordulón a Jogakadémia Önképzőkörének diákjai így ünnepelték március 15-két. A forgatókönyvnek megfelelően ötven fáklyás vonult végig a belváros egy részén a Színházig, ahol rövidesen ünnepi műsor kezdődött. Az ünneplők szabálytalan alakzatokban haladtak, szónokok és résztvevők egymás mellett. Talán ez volt a legünnepélyesebb pillanat. A diákok énekeltek, a tömeg is bekapcsolódott, így ért a menet a Színház előtti térre, amely már zsúfolásig megtelt az előadásra érkezőkkel. A rituális forgatókönyv lényege tehát személyes és közösségi élménnyé tenni a megemlékezést, mert, ahogy az az interjúból kiderül, ez az oka annak, hogy a fiatalabb korosztály távol marad az ünnepségekről.

A helyi társadalom 48-as reprezentációja

Bár a tanulmány középponti kérdéséhez (az egységes diskurzus létrehozásának esélyei) nem illeszkedik szervesen a helyi társadalom 48-as diskurzusa, mégis érdemes odafigyelnünk rá, hiszen választ ad arra a kérdésre, befolyásolták-e valamilyen módon az elit diskurzusai a „lenti társadalom” 48-as reprezentációját.

A megemlékezések kapcsán a Bălcescu szobrának koszorúzásáról is beszélnünk kell. Az ünnepség itt a legszervezetlenebb, a tömeg kis csoportokban áll, beszélget, a hangosítás elmarad, akárcsak az ünnepi szónoklatok. Bălcescu szobra 90-ben lett az ünnepségek egyik emlékhelye, az RMDSZ kezdeményezésére koszorúznak itt is. És, ahogy 90 óta minden helyszínen, nemcsak a magyar intézmények képviselői, hanem a román parlamenti pártok (Nemzeti Liberálisok), valamint a megyei és városi vezetés tagjai is részt vesznek: a prefektus és a polgármester, mindketten a Konvenció tagjai. Mert, az RMDSZ-elnök szavaival, „mindig is jó viszonyban voltunk az ellenzékben, természetes, hogy most is eljönnek, amikor hatalomra kerültek, mi is ott vagyunk December 1-jén.” A diplomáciai gesztusokon túl azonban „kísérlet sincs közös ünneplésre” (Feischmidt-Brubaker, 1999: 76), azaz a megemlékezések rituális forgatókönyvének nincsenek olyan elemei, amelyek a román társadalmat szólítanák meg. Noha a résztvevőkkel készült interjúk módszertanilag kifogásolhatóak, néhány következtetés levonására így is alkalmasak. A helyi

román lakosság egyik része nem tudja pontosan, miről is szól ez a megemlékezés, azt azonban igen, hogy ezen a napon a magyarok (és csak a magyarok) ünnepelnek: „valami 48, valami a magyarokkal” – mondják, és a legtöbb kérdezett szerint ez jól van így. Az interjúk nagyrészt az ünnepségeket követő napokban készítettem az arrajárókkal. Petőfi szobra mellett szólítottam meg őket, ahol még látni lehetett a koszorúkat, néhányon piros-fehér-zöld szallag is volt. Az időpontot azért választottam, mert addigra a román média is tudósított az eseményről, így a válaszadóknak volt alkalma a véleményalkotásra. A legtöbben a város polgári hagyományaira hivatkoznak, arra, hogy a toleranciának itt hagyománya van, természetes, hogy ünnepel a magyarság, jól teszi. A polgári hagyományok a városlakók nagyrésztének közös tudásához tartoznak. A századforduló urbánus hagyományainak emlékezete ez, egy dinamikusan fejlődő nagyvárosé, amely szellemi központ is. A tolerancia eszményére a 80-as évek sem cáfolnak rá: a kishatárlépnők köszönhetően a vidéki lakosság havonta egyszer Magyarországra utazhatott, leggyakrabban azért, hogy olyan alapélelmiszereket és luxuscikkeket vásároljon, amelyeket a kommunista hiánygazdaság eltűntetett a hazai piacról. A Ceaușescu-rendszer migrációs politikája következtében városra került lakosság – vidéki rokonaik révén – pozitív (legalábbis nem negatív) képet alakít ki Magyarországról és a magyarokról. A 80-as évek műsorpolitikája miatt a váradi románság nagyrésze a magyar tévéadókat nézi; a magyarországot célzó bevásárlóturizmus 90-től a helyi román társadalomban is elterjed. A városban mindeddig nem volt komolynak mondható etnikai összetűzés sem az elit, sem pedig a lenti társadalom tagjai között.

Olyan válaszadóm is volt, aki néhány szó után sértődötten otthagytott: „ünnep? kinek? a magyaroknak vagy a románoknak?”. Bár a válasz egyedi és rövid, így nem lehet megfelelő empirikus háttere egy 48 ünneplését elutasító diskurzus értelmezésének, mégis megkísérelném magyarázni a válaszban megfogalmazódó ellenállást. Ezt azért tartom fontosnak, mert biztosra veszem, hogy jellegzetes román diskurzus-típusról van szó. Elképzelhető, hogy a válaszadó számára 48 a román nemzeti egység megteremtéséért folytatott küzdelem, melynek leghevesebb ellenzője a magyar politikai elit. Ezt a diskurzust a Ceaușescu-rendszer hozta létre, és erre a reprezentációra (is) építve fogalmazza meg magyar- és idegenellenességre épülő nacionalista ideológiáját. Feltételezhető, hogy a válaszadót a helyi magyar társadalom et-

nikai szimbólumainak, nemzeti tradícióinak nyilvános felmutatása (pl. nemzeti színű kokárda) is zavarta, hiszen ezáltal a kisebbség szimbolikusan tiltakozik a román nemzetállam ideológiája ellen.

De mit ünnepel a nagyváradi magyar társadalom március 15-én?

– identitástudatunkat, folytonosságunkat. Egy stimulens, igen, egy stimulens, hogy tud a nemzetünk össze is tartani, amikor nemes célokat tűz maga elé, és erre szívesen emlékezünk;

– mivel kisebbségben vagyunk, valahol nekünk is lennünk kell;

– sokszor nem ünnepelhettük meg nyíltan. Az érzés, ami bennünk viszafolytódott, nem mindig foglalható szavakba.

Március 15. a helyi magyar társadalom számára az etnicitás felmutatásának ünnepe. Erre a reprezentációra illik igazán (sőt igazából csakis erre), amit Feischmidt Margit és Rogers Brubaker a romániai magyar emlékeztetvállalkozások sajátosságaként nevez meg: „egy etnikai közösség megjelenítésének rituális alkalmá. Magát marginális helyzetűnek gondoló csoportok, közösségek máshol is bevált, általánosnak mondható stratégiájáról van szó: elismerést, szimbolikus értelemben vett hatalmat szerezni saját tradíciók felmutatásával, saját hely kijelölésével a történelmi időben.” (Feischmidt-Brubaker, 1999: 65). A helyi társadalom, pontosabban az ünnepen jelenlevők számára nem igazán lényeges, hogy a politikai elit hol helyezi el őket az állam keretein belül, vagy hogy milyen politikai stratégiákat jelöl meg a kollektív célok elérésére. Az interjúk szerint a helyi társadalom igazából nem reagál az elitcsoportok versengéseire. Sokuk számára az ünneplés lehetősége a fontos, az, hogy az etnicitás szimbólumait megjeleníthetik a nagyobb nyilvánosságban is.

Összefoglalás

Ahogy arra a bevezetőben már utaltunk, jelen tanulmány célja március 15. különböző reprezentációinak összehasonlítása egy helyi társadalomban. A dolgozatban igyekeztünk bebizonyítani, hogy az általunk vizsgált emlékeztetvállalkozásban március 15. diskurzusai által a romániai magyar társadalom különböző reprezentációi versengenek egymással. A reprezentációk ténye, a versengés jelenléte pedig arra utal, hogy bár a romániai magyar etnikai elit igyekszik diskurzusaiban homogén entitásként megjeleníteni a romániai magyar társadalmat, ezt a fajta reprezentációt egyre nehezebb létrehozni. Tökés László és

Varga Gábor összecsapásának tanulsága, hogy „a” romániai magyar társadalmat érvek és ellenérvek ütköztetése által lehet diszkurzívan megjeleníteni. Az érvelés szükségessége pedig nem jelent mást, minthogy „a” romániai magyar társadalomnak többféle reprezentációja is létezik. A Diákszövetség 48-as reprezentációjának kiindulópontja, hogy a romániai magyar társadalom különböző társadalmi csoportok összessége, amely csoportok különbözőképpen határozzák meg magukat a szimbolikus szférában.

Ám a helyi magyar társadalom nem tulajdonít túl nagy szerepet az etnikai elit reprezentációinak, sem pedig azok versenyének. A „lenti” társadalom számára az ünnep lehetősége a fontos, az etnicitás jegyeinek felmutatása a város nagyobb nyilvánossága előtt. A helyi társadalom reprezentációját talán Varga Gábor szavai fejezik ki a legtalálóbban: „lélekben még mindig azt az 1990-es március 15-ikét ünnepeljük”.

IRODALOM

- Assmann, Jan: *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. Atlantisz. Budapest, 1999.
- Biro A. Zoltán: Valami történet. In: *Replika*, 1993/12. 52–69.
- Uő.: Intézményesedési folyamatok a romániai magyar társadalomban 1990 és 1995 között. In: *Stratégiák vagy kényszerpályák? Tanulmányok a romániai magyar társadalomról*. Pro Print, Csíkszereda, 1998. 15–49.
- Uő.: A megmutatkozás kényszere és módszertana. In: *Egy más mellett élés*, Pro Print, Csíkszereda, 1995. 247–280.
- Burke, Peter: History as Social Memory. In: T. Butler szerk. *Memory, History, Culture and the Mind*. 1989. 97–113.
- Csepeli György: A nemzeti ideológia tudáskészlete. In: *Regio*, 1992/2. 3–17.
- Feischmidt Margit: Az emlékezés politikája. Kutatási terv, 1998. Kézirat.
- Feischmidt Margit-Rogers Brubaker: Az emlékezés politikája: az 1848-as forradalmak 150 éves évfordulója Magyarországon, Romániában és Szlovákiában. In: *Replika*, 1999/37. 57–67.
- Gyáni Gábor: Kollektív emlékezet és nemzeti identitás. In.: *Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése*. Napvilág Kiadó, Bp. 2000. 81–95.
- K. Olick, Jeffrey – Robbins, Joyce: A társadalmi emlékezet tanulmányozása a kollektív emlékezettől a mnemotilus gyakorlat történeti-szociológiai vizsgálatáig. In.: *Replika*, 1999/37. 19–45.
- Niedermüller Péter: A nacionalizmus kulturális logikája a poszt szocializmusban. In.: *Századvég, Új Folyam*, 2000/16, 91-109.
- Pierre Nora: Emlékezet és történelem között. A helyek problematikája. In.: *AETAS*, 1993/3, 142–158.

JEGYZETEK

- ¹ A „marginalizált” történelem esetünkben a kisebbségi csoport, illetve a helyi társadalom története: a temető a közösség emlékhelye, amelybe a közösségi múlt, a nemzetiségi történelem szempontjából jelentős alakokat temettek. A marginalizáltság onnan adódik, hogy az államkommunizmus semmisnek nyilvánítja a kisebbségek történelmét, eltünteti annak emlékhelyeit.
- ² Mivel kevésbé ismert versekről van szó, mindkettőből idézünk egy-egy részletet: „Meddig tart ez őrült hangzavar még?/Meddig bőgtök még a honn nevében?/Kinek a honn mindig ajkain van./Nincsen annak, soha nincs szívében!/Mit használtok kofanyelvetekkel?/Évrül évre folyvást tart a zaj./És nem ott-e, ahol volt a nemzet?/Nincs-e még meg minden régi baj? (Petőfi: A szájhősök)
„Cigány egy nép. Nemhogy tudatlan,/nem az a baj: nem is akar/ tanulni!-Bárgyú zsidbadatban,/másfélezer éve, míg vihar/zúgott körötte (tudniillik/a szellemé), ül, bávata;/ígricei-míg múlton múlik/ az idő-fölvonítanak/olykor; a jobb nép vigad sírva,/hogy „hajh, a régi szép idők!"/s hogy aszongya: „így volt megírva”,” (Szilágyi Domokos: Magyarok)

ZSUZSA PLAINER

Commemorating of 1848 in a local society

Nagyvárad/Oradea, 15 March, 1998.

The study is about preserving the Hungarian Revolution and War of Liberty of 1848 in the historical memory of a local society (Oradea/Nagyvárad, Romania). The analysis of the cultural logics of discourses about 1848 shows that the Hungarian society in Romania is not a homogeneous entity in the ethnic elite's representations, rather, an ensemble of different social practices, political attitudes and identity types. Although the ethnic elite tries to represent the Hungarian society in Romania as a homogeneous entity, an attempt less and less successful because of its interior rivalries, the local Hungarian society does not consider such representations and the competition among them significant. For the latter, the festive occasions are important as demonstrations of ethnic characteristics to a large urban public.